

Samenwerken
met gezin
en netwerk

Deel 1

Heb je de familie gesproken?

‘Nee, de cliënt wil de familie er niet bij betrekken. Ze wil ze niet belasten, want ze hebben het al druk genoeg en ze hebben hun eigen problemen. En dat begrijp ik. Daarnaast is het vanuit hun cultuur niet de bedoeling dat je de vuile was buiten hangt, dus waarschijnlijk zijn ze toch niet open en eerlijk. Ze hebben trouwens ook een enorm wantrouwen tegen alles wat met hulpverlening en jeugdzorg te maken heeft.’

Het team van Altra Thuis Jonge Moeders (ATJM) volgde enkele maanden geleden de training Beschermjassen van Kitlyn Tjin A Djie en de verdiepingstraining van de JIM (Jouw Ingebrachte Mentor). ‘Beschermjassen’ betekent dat je mensen die zich in een belangrijke levensfaseovergang bevinden, zoals de meeste cliënten in de jeugdhulp/verlening, inbedt in de familie, groep of cultuur. Het op zoek gaan naar ankers, steunfiguren, rituelen of equivalenten van vroeger helpt mensen zich te hernemen en hun leven weer op te pakken. De training Beschermjassen heeft voor extra verbinding in het team gezorgd en voor veel nieuwe inzichten over een onderdeel van de hulpverlening dat te lang ondergeschikt is gebleven: het betrekken van familie, vaders en vrienden van de jonge moeders.

De jonge moeders die wij ondersteunen, bevinden zich in een grote levensfaseovergang. Ons primaire doel is om zowel de jonge moeder als haar kindje in te bedden in en te omhullen met beschermjassen. En daarnaast ook steunfiguren te creëren voor het kindje. Steunfiguren die er zijn op het moment dat het de jonge moeder onvoldoende lukt om op alle essentiële onderdelen van veilig opgroeien zorg te bieden.

Eerste 1000 kritieke dagen

Bij de jonge moeders staan we letterlijk aan de wieg van een nieuwe generatie. De eerste 1000 kritieke dagen van het jonge of nog ongebooren) kindje krijgen steeds meer aandacht in de wetenschap en media. Niet voor niets. Tijdens deze eerste dagen wordt de basis gelegd voor de rest van het leven. Kinderen die opgroeien in de opvang hebben

soms al op zeer jonge leeftijd traumatiserende gebeurtenissen meegemaakt. De jonge moeders lijden aan chronische stress door financiële en relationele problemen, door trauma’s (intergenerationeel, migratie), door huisvestingsproblematiek en een beperkt steunend netwerk. Deze stress heeft niet alleen effect op het sensitief en responsief reageren op hun kindje of meerdere kinde-

ren, maar ook op de ontwikkeling van het nog ongebooren kind. Het is daarom essentieel om de stress bij de jonge moeders te verlagen. Zo kunnen zij beter beschikbaar worden voor hun jonge kindje. Er zijn veel effectief bewezen interventies om te helpen deze stress te verlagen. Wanneer deze interventies extra worden ondersteund door het netwerk en er heling plaats kan vinden binnen het systeem, neemt de kans op verdere stressverlaging toe, zo is onze verwachting. En dan niet alleen voor de korte termijn, ook voor de langere termijn.

Waarom beschermjassen?

Als mens sta je altijd in contact met de mensen om je heen. Je familie, je vrienden en het gezin waar je uit voortkomt hebben je mede gevormd tot de persoon die je vandaag de dag bent. Met alle positieve kanten en alle negatieve kanten. Om jezelf goed te kunnen begrijpen, is het nodig om de mensen om

Herken jij dit antwoord op de vraag: hebben we de familie al gesproken?

‘Nee, waarom is het zo belangrijk om de hele familie in het proces te betrekken? We hebben het toch al druk genoeg met de twee ouders en de kinderen? Daarnaast is het een enorm destructief netwerk. Ze hebben dikke dossiers bij Jeugdbescherming. Volgens mij zijn beide ouders zelf ook uit huis geplaatst, dus dat lijkt me niet handig.’

‘Ik wil eerst even kennis maken met de ouders zelf. Ik wil eerst met hen een band opbouwen en eventueel kunnen we op termijn de familie erbij betrekken.’

‘Nee, jeugdbescherming of OKT heeft volgens mij contact met de familie. Wij richten ons alleen op de kinderen en/of de ouders.’

Being the “best you can be” is really only possible when you are deeply connected to others. Splendid isolation is for planets, not people

Sue Johnson

je heen goed te begrijpen. Waarom doe je wat je doet? Waarom doen zij wat zij doen? Ken je geschiedenis, je neemt namelijk de geschiedenis van je voorouders mee in je DNA. Als de familie onderdeel is van het probleem, is het ook een onderdeel van de oplossing. Wanneer je vanuit de gedachte van de beschermjassen werkt en leeft, ga je met familie en vrienden op zoek naar de patronen in de familie, de culturele achtergrond, de rituelen en de manier waarop er binnen de familie en vrienden om wordt gegaan met belangrijke overgangsfasen.

Wanneer je als persoon of gezin kwetsbaar bent, is het belangrijk om in te kunnen beden en jezelf te kunnen omhullen met de groep en cultuur waar je vandaan komt. Familie en andere belangrijke personen in je leven worden gezien als een jas, als een veilige omhulling. Soms zitten er in deze jas gaten, scheuren en zijn de zakken eruit

gevallen door alles wat je met elkaar hebt meegemaakt. Hoe kunnen de gaten gestopt worden en de scheuren gerepareerd? Ondanks alle aanpassingen zal het nooit meer dezelfde jas worden als voorheen, maar het wordt een beschermjas die voldoet in deze context. Een beschermjas die je weer een veilig en warm gevoel geeft. Om dit te kunnen bereiken ga je terug naar vroeger. Bij wie hoor je? Hoe komt het dat jullie de samenhang zijn verloren? Waar stond je wieg en in welke grond stonden jouw ouders en voorouders? Liggen er nog onopgeloste dingen die de aandacht vragen? Soms wordt een jonge moeder door omstandigheden afgesneden van haar familie. Hoe kun je die relatie herstellen?

Werkwijze vóór training beschermjassen

De werkwijze ATJM is primair bedoeld voor kinderen van jonge (aanstaande) moeders

van 14 tot 23 jaar waarbij er sprake is van een kwetsbare opvoedingssituatie. Om te spreken van een kwetsbare opvoedingssituatie, is er bij de jonge moeder sprake van (een combinatie van):

- een belaste voorgeschiedenis (een jonge moeder die bijvoorbeeld te maken heeft met huiselijk geweld, hechtingsproblematiek en/of trauma).
- psychische problemen, zoals een stemmingsstoornis, gedragsstoornis, posttraumatische stressstoornis, of (kenmerken van) een persoonlijkheidsstoornis.
- een gebrek aan een steunend netwerk door verbroken of conflictueuze relaties met familie en/of de vader van het kind. Er kan – mede door de zwangerschap – sprake zijn van tijdelijke of permanente uitstoting.
- een gebrek aan een vaste en veilige woon- of verblijfplaats.
- een gebrek aan dagbesteding.
- financiële problematiek.

Deze kwetsbare situatie heeft als gevolg dat de veiligheid van het kind bedreigd wordt. Er ontstaat een risico op een onveilig gehechtheidspatroon tussen moeder en kind. Ook de fysieke en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind wordt bedreigd.

‘Nee, vader is niet meer in beeld. Dus die heb ik niet betrokken. Nee, ik weet eigenlijk niet of de kinderen de opa en oma van vaderszijde nog zien. Volgens mij is er wel een zus van vader die de kinderen wel eens ophaalt, maar die ken ik verder niet. In de cultuur waar zij uitkomen, is de vader heel vaak niet in beeld en is de moeder tevens ook de vader.’

‘Nee de cliënt heeft helemaal niemand waar ze op terug kan vallen. Ze belt eigenlijk altijd mij wanneer er iets is. Ik heb dit weekend ook nog even mijn telefoon aangelaten, omdat ze vrijdag ruzie had met haar vriend.’

‘Nee zo werken wij niet.’

**‘Soms voel ik me verloren,’
zei de jongen.**

‘Ik ook,’ zei de mol,

‘maar wij houden van je en liefde brengt je thuis.’

Charlie Mackesy

Drie pijlers: veiligheid, trauma en hechting

De werkwijze ATJM richt zich op drie pijlers: veiligheid, trauma en hechting. Daarnaast begeleiden we de jonge moeder intensief bij huisvesting, financiën en dagbesteding. Zo is de jonge moeder uiteindelijk in staat om zelf een veilige leefomgeving voor haar kind te bieden. Binnen deze drie pijlers staat de moeder-kind relatie centraal. Door de familie minimaal in de begeleiding te betrekken is het kind grotendeels afhankelijk van de moeder. Daarin zit een opvatting besloten dat het welzijn van het kind gerelateerd is aan de kwaliteit van de moeder. Vanuit deze opvatting komt er veel op de jonge moeder af en moet zij de bescherming bij zichzelf vinden. Er is er geen groep die haar deze bescherming biedt. Hierdoor kan een jonge moeder angstig worden. Immers: vanuit autonomie moet je controle hebben en daar ben je dan helemaal alleen verantwoordelijk voor. Dat legt een zware last op de schouders van het individu. En dat terwijl veel van de jonge moeders uit de meer wij-gerichte systemen afkomstig zijn.

Wij-gerichte families

In de wij-gerichte families staat het voortbestaan van de familie voorop. Als er in de familie een calamiteit is, bijvoorbeeld als er iemand overlijdt of iemand verliest z'n baan, dan zie je dat alle huishoudens in korte tijd

van samenstelling veranderen. Iedereen gaat ineens voor elkaars kinderen zorgen. Daarnaast ondersteunt de familie elkaar ook financieel en emotioneel. Door in de hulpverlening alleen de focus te leggen op de jonge moeder, kan het gebeuren dat je haar elimineert van haar familie op een cruciaal moment in haar leven. Bovendien zijn deze jonge moeders in hun jeugd vaak beschadigd geraakt. Zij gaan gebukt onder eigen trauma's en gehechtheid patronen uit hun eigen jeugd. Hierdoor drukt de verantwoordelijkheid voor het jonge kindje nog zwaarder op hen.

Prominente rol hulpverlener

Door de bovengeschetste werkwijze uit te voeren, heeft de hulpverlener een zeer prominente rol in de begeleiding: de hulpverlener is degene met de kennis over gehechtheidspatronen en trauma. Vanuit die positie wordt hulp verleend. Het contact is intensief. Vaak gaat de hulpverlener op een van de belangrijkste stoelen van de jonge moeder zitten, en wordt daarmee onderdeel van het systeem. Niet zelden noemt de jonge moeder de hulpverlener als een van de belangrijkste personen in haar leven. Dat is eigenlijk niet de bedoeling in een werkrelatie die eindig is. Door deze positie als hulpverlener in te nemen, kan een andere belangrijke persoon uit het netwerk deze positie niet invullen, terwijl die persoon mogelijk wel

voor het leven betrokken blijft bij de jonge moeder en het kindje. En ook daar waar nodig voor langere tijd kan compenseren.

Werkwijze ná training beschermjassen

Sinds de training 'Beschermjassen' en de verdiepingstraining van de JIM, is er een andere visie ontstaan op de behandeling en begeleiding van de jonge moeders. Wij kijken niet meer alleen naar de jonge moeder. Vanaf de intakefase betrekken we nu ook de familieleden, de vader van het kindje en de vrienden bij de hulp. Tijdens het diagnostiektraject is er een groot netwerkgesprek met lekker eten in een open en gezellige sfeer. Tijdens dit gesprek tekenen we de genogrammen en de levenslijnen van de familie van de jonge vader en moeder. De thema's die daarbij aan bod komen zijn onder andere: de familiebanden, de rituelen, de thema's binnen het systeem, de krachtbronnen, de steunfiguren, de ontregelaars en de manier waarop de familie omgaat met problemen. Tegelijkertijd vragen we ook de migratie, de trauma's uit het verleden en de gehechtheidspatronen uit. Het doel is om beter inzicht te krijgen in de patronen, de thema's en de belangrijke normen en waarden (zogenaamde 'heilige huisjes') van het systeem. We sluiten de hulp hierop aan.

Jürgen Raayman stelde in zijn programma altijd de legendarische vraag aan zijn gasten: Wie is je vader? Wie is je moeder? Hieruit kwamen vaak de mooiste en meeste ontroerende verhalen.

Prominente rol netwerk

Het netwerk wordt gedurende het hele begeleidingstraject nauw betrokken. Het krijgt een prominente rol in de ondersteuning en maakt dat de rol van de hulpverlener verandert. Wij stellen ons als hulpverlener onwetend op ten opzichte van de vreemde ander. We laten ons vanuit oprechte interesse informeren over de familie, hun verhalen en hun belangrijkste normen en waarden. We kijken met elkaar welke patronen helpend en steunend kunnen zijn voor het kleine kindje of kindje dat op komst is. We kijken ook met elkaar van welke patronen of thema's er afscheid genomen moet worden in het belang van het kindje. Denk aan uit-huisplaatsing, getuige zijn van geweld of het opgroeien zonder vaderfiguur.

Samen met de familie gaat de jonge moeder op zoek naar heling binnen het systeem om zo trauma's te kunnen verwerken. Dit kan door de verhalen weer te laten stromen en onuitgesproken onderwerpen aan te kaarten. De hulpverlening kan ondersteuning bieden met inzet van opvoedondersteuning, traumabehandeling en gehechtheidsinterventies (zoals NIKA).

Door de hulp op deze manier in te richten, verlenen we de hulp nog meer op maat. We kijken op systemische wijze naar de inter-generationale overdracht en hoe de banden

in de familie kunnen worden hersteld, versterkt of aangepast aan de nieuwe context.

Veranderende rol hulpverleners

Werken vanuit de prominente rol van het netwerk vraagt veel van een hulpverlener. Naast de vaak complexe vraagstukken bij de jonge moeder zelf, werk je als hulpverlener ook intensief samen met grote families. Dit betekent dat er veel verschillende krachtbronnen zijn. Het betekent ook dat er vele destructieve patronen en gewoontes zijn. En hiermee heb je te maken juist op het moment dat de jonge moeder op eigen benen wil staan en zelf de zorg krijgt of heeft voor een jong kindje. Hoe werk je dan met respect voor de autonomie goed samen met het netwerk van de jonge moeder? En wat vraagt dit van de betrokken hulpverlener? In het eerstvolgende artikel over beschermjassen gaan we hier dieper op in.

Meer informatie?

Voor meer informatie over Beschermjassen kunnen je contact opnemen met de professionals van Jonge Moeders en Maatschappelijke Opvang:

Gladys van Klaveren

procesbegeleider Altra
g.van.klaveren@altra.nl

Sigrid Hekkema

gedragswetenschapper Altra
s.hekkema@altra.nl

Yvette Martha

manager Altra
y.martha@altra.nl

ihub.

Bronvermelding:

In deze tekst maken we gebruik van informatie die afkomstig is uit de navolgende boeken:

Kitlyn Tjin A Djie Irene Zwaan, maart 2013, 'Beschermjassen, transculturele hulp aan families'

Jos Truyens en Suzanne de Ruig, 2019

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van:
Sigrid Hekkema
Gladys van Klaveren
Yvette Martha
Margret van der Mast

Note: De handvatten die ons vanuit de training beschermjassen zijn aangereikt, hebben we op een geheel eigen wijze binnen onze hulp aan jonge moeders vertaald en geïmplementeerd.